

حقوق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در اسلام

نگارش:

علیداد کیماسی

دکتر حسن ملانکه

دکتر بشیر اسماعیلی

www.ketab.ir

نشر علمی و دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی

انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا

۱۴۰۰

کیماسی، علیداد، ۱۳۴۹ -	میراثنامه
حقوق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در اسلام (نگارش علیداد کیماسی، حسن ملانکه، بشیر اسماعیلی)	عنوان و نام پدیدآور
شهرضا: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا، ۱۳۸۰	مشخصات نشر
۱۳۸۰	مشخصات فزاعی
978-964-10-6579-1	شابک
قیما	تعداد کپی
کتابنامه ص. ۱۵۹-۱۶۱، همچنین به صورت زیر نویس	پانداخت
حقوق بشر -- جنبه های مذهبی -- اسلام	موضوع
Human rights -- Religious aspects -- Islam	
ملانکه، حسن، ۱۳۴۷ -	شماره افزوده
اسماعیلی، بشیر، ۱۳۴۲ -	شماره افزوده
دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا	شماره افزوده
BP۲۳۰/۱	رده بندی کتبه
۲۹۷، ۴۸۲۲	رده بندی دیویی
۸۰۹۵۱۶۴۰	شماره کتابخانه ملی
	اطلاعات رده بندی کتابخانه
۱۳۸۰/۱۰/۰۵	تاریخ در خواست
869-1295	تاریخ سفارشی
	کد پیگیری

www.ketab.ir

تهران، خیابان حافظ، روبه روی تالار بورس،
ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم شرقی
تلفن: ۶۶۳۴۸۰۲۱

همه حقوق این اثر برای
نشر ملی و دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی
محفوظ است.

حقوق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در اسلام

تألیف: علیداد کیماسی، حسن ملانکه، بشیر اسماعیلی

ویراستار: محمد کیماسی

صفحه آرا: نشر اندیشه گویا

طراح جلد: نشر اندیشه گویا

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: موسسه راه شهاب

شابک: 978-964-10-6579-1

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
بخش اول: ساختمان حقوقی اسلام	
فصل اول: کلیات و تعاریف.....	۲۱
مقدمه.....	۲۱
محدودیت منابع پاسخگویی.....	۲۲
۱. انسان و حقوق.....	۲۲
۲. ساختار سیاسی.....	۲۲
۳. ساختار حقوقی.....	۲۳
واژه حقوق.....	۲۴
تعریف دانش حقوق.....	۲۵
۴. گزیده.....	۲۵
پرسش.....	۲۵
فصل دوم: ساختار حقوقی اسلام.....	۲۷
مقدمه.....	۲۷
۱. موضوع دانش حقوق.....	۲۸
الف - مسائل اولی.....	۲۸
ب - مسائل دومی.....	۲۸
ج - روش دانش حقوق.....	۲۸
د - غایت دانش حقوق.....	۲۹

۲۹	۲. منشأ امور حقوقی
۳۰	۳. اصل محق بودن آدمی
۳۱	۴. حق و تکلیف
۳۱	۵. گزیده
۳۲	پرسش

بخش دوم: حقوق پایه در اسلام

۳۵	فصل اول: حق حیات
۳۵	مقدمه
۳۵	۱. اهمیت حق حیات در قرآن
۳۶	الف - مراقبت از حق حیات خود
۳۶	ب - مراقبت از حق حیات دیگری
۳۷	۲. لوازم حق حیات
۳۷	الف - حرمت سقط جنین
۳۷	ب - حرمت خونریزی
۳۸	ج - برداشته شدن برخی تکالیف
۳۸	د - رعایت اصول بهداشتی
۳۹	ه - حرمت فروش اعضای بدن
۴۰	۳. مستثنیات حق حیات
۴۰	۴. حق حیات در سخنان معصومان
۴۱	۵. حق حیات در ادبیات فارسی
۴۲	۶. گزیده
۴۲	پرسش

فصل دوم: حق برخورداری از اختیار و آزادی

۴۳	مقدمه
۴۴	۱. حق برخورداری از اختیار و آزادی در قرآن
۴۴	الف - حق آزادی تکوینی
۴۴	ب - حق آزادی عقیده
۴۵	ج - حق آزادی اندیشه
۴۶	د - حق آزادی بیان

۴۶	ه - حق آزادی سیاسی
۴۷	۲. محدودیت های حق آزادی
۴۸	۳. حق آزادی در سخنان معصومان
۴۸	۴. حق آزادی در ادبیات فارسی
۴۹	۵. گزیده
۴۹	پرسش
۵۱	فصل سوم: حق مالکیت
۵۱	مقدمه
۵۲	۱. حق مالکیت در قرآن
۵۲	الف - حق برخورداری از مالکیت خصوصی
۵۳	ب - حق مالکیت عمومی
۵۴	ج - مالکیت دولتی
۵۵	د - مالکیت انسان بر انسان
۵۵	۲. حق مالکیت در سخنان پاکان
۵۶	۳. حق مالکیت در ادبیات فارسی
۵۷	۴. گزیده
۵۸	پرسش

بخش سوم: حقوق سیاسی در اسلام

۶۱	فصل اول: حق برخورداری از ولایت حاکمان الهی
۶۱	مقدمه
۶۲	۱. ولایت و حاکمیت خداوند
۶۲	۲. ولایت و حاکمیت پیامبران
۶۳	۳. ولایت و حاکمیت امامان
۶۴	الف - استمرار امامت، ولایت و حاکمیت
۶۵	ب - مراتبی بودن حق ولایت و حاکمیت
۶۵	۴. ولایت و حاکمیت فقیهان
۶۶	۵. گزیده
۶۷	پرسش

فصل دوم: حق برخورداری از امنیت	۶۹
مقدمه	۶۹
۱. حق برخورداری از امنیت در قرآن	۷۰
۲. حق برخورداری از امنیت در سخنان پاکان	۷۰
۳. حق امنیت در ادبیات فارسی	۷۱
راهکارهای امنیت آفرینی	۷۱
الف - گسترش معنویت و یاد خدا	۷۱
ب - اجرای حدود و احکام الهی	۷۲
انواع امنیت	۷۲
الف - امنیت جانی	۷۲
ب - امنیت آبرویی	۷۳
ج - امنیت مسکن	۷۴
د - امنیت مالی	۷۵
ه - امنیت اجتماعی	۷۵
۴. گزیده	۷۶
پرسش	۷۷

بخش چهارم: حقوق اقتصادی در اسلام

فصل اول: حق برخورداری از معیشت حلال	۸۱
مقدمه	۸۱
۱. حق برخورداری از معیشت در قرآن	۸۲
۲. حق برخورداری از معیشت در سخنان معصومان	۸۳
۳. حق برخورداری از معیشت در ادبیات فارسی	۸۴
۴. ویژگی‌ها و آثار کار و تلاش	۸۴
الف - نقش انگیزه و نیت در کار و تلاش	۸۴
ب - ویژگی حق آفرینی کار و تلاش	۸۵
ج - ویژگی توانمندسازی کار و تلاش	۸۵
د - پشتیبانی الهی از کار و کوشش	۸۶
ه - ویژگی کرامت آفرینی کار و کوشش	۸۶
و - ویژگی سعادت آفرینی کار و تلاش	۸۷
۵. گزیده	۸۷
پرسش	۸۷

۸۹	فصل دوم: حق برخورداری از بهداشت
۸۹	مقدمه
۹۰	۱. حق برخورداری از بهداشت در قرآن
۹۰	الف - حق برخورداری از بهداشت جسمی
۹۱	ب - حق برخورداری از مواد غذایی بهداشتی
۹۲	ج - بهداشت روحی و روانی
۹۳	۲. حق برخورداری از بهداشت در سخنان پاکان
۹۴	الف - بهداشت بدنی
۹۴	ب - بهداشت مواد غذایی
۹۵	ج - بهداشت جسمی مقدمه‌ی بهداشت روانی
۹۵	۳. حق برخورداری از بهداشت در ادبیات فارسی
۹۶	۴. گزیده
۹۶	پرسش

بخش پنجم: حقوق معنوی در اسلام

۱۰۱	فصل اول: حق دانش‌اندوزی
۱۰۱	مقدمه
۱۰۲	۱. برخورداری از حق دانش‌اندوزی در قرآن
۱۰۲	الف - حواس بیرونی و درونی
۱۰۳	ب - علوم طبیعی و عقلی در قرآن
۱۰۴	ج - فلسفه‌ی ارسال پیامبران و انزال کتاب‌های آسمانی
۱۰۴	د - آثار برخورداری از حق دانش‌اندوزی
۱۰۵	۲. برخورداری از حق داناگردی در سخنان پاکان
۱۰۶	۳. برخورداری از حق داناگردی در ادبیات فارسی
۱۰۷	۴. گزیده
۱۰۸	پرسش
۱۰۹	فصل دوم: حق پرستش
۱۰۹	مقدمه
۱۱۰	۱. حق پرستش در قرآن
۱۱۰	الف - انگیزه و نیت در حق پرستش

۱۱۱	ب - میوه‌های حق پرستش
۱۱۲	ج - آثار و فواید حق پرستش
۱۱۳	۲. حق پرستش در سخنان پاکان
۱۱۴	۳. حق پرستش در ادبیات فارسی
۱۱۴	۴. گزیده
۱۱۵	پرستش

بخش ششم: حقوق اجتماعی در اسلام

۱۱۹	فصل اول: حق ازدواج
۱۱۹	مقدمه
۱۲۰	۱. حق ازدواج در قرآن
۱۲۰	الف - اصل انجام ازدواج
۱۲۱	ب - ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های حق ازدواج
۱۲۲	ج - آثار و فواید خوشایند حق ازدواج
۱۲۳	د - حقوق دوسویه زن و شوهری حق ازدواج
۱۲۴	۲. حق ازدواج در سخنان پاکان
۱۲۵	۳. برخورداری از حق ازدواج در ادبیات فارسی
۱۲۶	۴. گزیده
۱۲۶	پرستش

۱۲۹	فصل دوم: حقوق شوهر
۱۲۹	مقدمه
۱۲۹	۱. حقوق شوهر در قرآن
۱۳۰	الف - حق مدیریت
۱۳۰	ب - حق زیباسازی یا اظهار زینت
۱۳۱	ج - حق بهره‌مندی
۱۳۱	د - حق نگهداری عده
۱۳۲	ه - حق طلاق
۱۳۳	۲. حقوق مرد در سخنان پاکان
۱۳۳	الف - حق پیروی زن از شوهر
۱۳۳	ب - حق زیباسازی زن برای شوهر

۱۳۴	ج - حق بهره‌مندی شوهر از زن
۱۳۴	۳. حق مرد در ادبیات فارسی
۱۳۵	۴. گزیده
۱۳۵	پرسش
۱۳۷	فصل سوم: حقوق زن در اسلام
۱۳۷	مقدمه
۱۳۷	۱. حقوق زن در قرآن
۱۳۷	حقوق مادی زن
۱۳۸	الف - برخورداری از حق مهر یا صداق
۱۳۸	ب - حق بهره‌مندی از نفقه
۱۳۸	ج - حق ارث برای زن
۱۳۹	حقوق معنوی زن
۱۳۹	الف - حق برخورداری زن از آبرو و حیثیت
۱۴۰	ب - برخورداری از حق الگو بودن
۱۴۰	ج - بهره‌مندسازی از حق خوش رفتاری
۱۴۰	۲. حقوق زن در سخنان معصومان
۱۴۱	الف - حقوق معیشتی زن
۱۴۱	ب - برخورداری زن از حق امنیت
۱۴۲	ج - بهره‌مندسازی زن از حقوق روحی و روانی
۱۴۲	د - برخورداری از حق الگو بودن
۱۴۲	ه - پیوند حقوق مادی و معنوی زن
۱۴۳	۳. حقوق زن در ادبیات پارسی
۱۴۳	۴. گزیده
۱۴۴	پرسش
۱۴۵	فصل چهارم: حقوق والدین و فرزندان
۱۴۵	مقدمه
۱۴۶	۱. حقوق والدین و فرزندان در قرآن
۱۴۶	الف - حقوق والدین در قرآن
۱۴۷	ب - حقوق فرزندان در قرآن
۱۴۸	۲. حقوق والدین و فرزندان در سخنان پاکان

پیشگفتار

سخن آغازین

نوشتار پیش رو نقشه‌ی مهندسی الهی حقوق آدمی را به گونه‌ی مختصر و مستدل در دسترس اندیشه‌ی خواننده قرار می‌دهد. مکتب حقوقی اسلام به عنوان برترین نظام حقوقی ممکن در گستره‌ی اندیشه‌ی حقیقت‌جوی بشری در سراسر مکان و زمان به نمایش درآمده است. چیش اجزای ساختمان حقوقی اسلام از جانب برترین حقوق‌دان هستی با چنان ظرافت و درایتی انجام یافته است که می‌توان آن را برترین نظام حقوقی ممکن در جهان هستی نام نهاد. مهندس حقوق‌دان هستی، تمام حقوق آدمی را با بهترین شیوه و واقعی‌ترین ترتیب از مادی‌ترین تا معنوی‌ترین و از فردی‌ترین تا اجتماعی‌ترین آن‌ها در دفتر تشریع یعنی قرآن، سخنان معصومان ترسیم و تصویر نموده است. نوشتار حاضر نمایانگر نقاشی حقوق انسان توسط نقاش هستی جهت آگاه‌سازی و پیاده‌سازی آن‌ها در گستره‌ی زندگی دنیوی او می‌باشد. ساختار این نوشتار بر اساس قرآن، سخنان معصومان و ادبیات پارسی در شش بخش به رشته‌ی نگارش درآمده است.

بخش اول: ساختمان حقوقی اسلام

فصل اول: کلیات و تعاریف

از آن‌جا که اسلام به عنوان آخرین مرتبه از دین یعنی شریعت پایانی و فرمول نهایی سعادت آفرین بشری به حساب می‌آید، کامل‌ترین نظام فکری و حقوقی در میان دیگر مکاتب به شمار می‌رود. از این جهت برای تمام ابعاد زندگی آدمی به ویژه از فردی‌ترین تا اجتماعی‌ترین و از مادی‌ترین تا

معنوی‌ترین ابعاد، دارای حکم و برنامه است. پیامبران آسمانی و فرستادگان الهی به ویژه پیامبر پایانی برای تحقق آرمان‌های سعادت‌ساز بشری، از سوی خداوند با کتاب و میزان و معیار و دلایل آشکار آمده‌اند تا مردم را جهت برپایی عدالت و دادگری در گستره‌ی جامعه و تاروپود آن برانگیزانند و به حرکت درآورند.

برنامه همیشگی اسلام در راستای پیاده‌سازی دادگری در جای جای جامعه‌ی بشری به عنوان یک قانون فرازمان و فرامکان، مردمان را به عملیاتی کردن عدالت اجتماعی به دور از احساسات شخصی و منافع خانوادگی فراخوانده است. با دقت نظر در آیات الهی این نکته به دست می‌آید که استیفای تام و تمام حقوق آدمیان در یک نظام فکری خداپاور و جامعه دین‌سالار امکان تحقق خواهد داشت و بس.

فصل دوم: ساختار حقوقی اسلام

شریعت زنده ساز اسلام به عنوان مسکنه پایانی الهی در زندگی بشری دارای آموزه‌های سه گانه‌ی عقاید، احکام و اخلاق است که توسط پیامبر پایانی از مبدا الهی دریافت گردید و به مردمان ابلاغ شد و به مرحله پیاده‌سازی و اجرا رسید. هدف اصلی و غایت نهایی شریعت اسلام همانند دیگر شرایع آسمانی هدایت آدمی به سمت و سوی سعادت حقیقی و نیک‌بخشی واقعی است. برای رسیدن انسان به این نقطه‌ی باشکوه، اسلام دسته‌ای افکار یا عقاید و پاره‌ای اخلاقیات و مجموعه‌ای از احکام و حقوق را در نظر گرفته است که به گونه‌ی هم‌سو و هم‌افزا انسان پای‌بند به آن‌ها را در راستای فراهم ساختن سعادت دنیوی و اخروی پیش می‌برند. عقاید، اخلاق، احکام و حقوق اسلام، جهانی و منطبق بر چگونگی آفرینش آدمی می‌باشند.

به این سبب آموزه‌های اسلام آموزه‌هایی فرازمان و فرامکان یعنی همیشگی و جاودانه‌اند. ساختار حقوقی اسلام متشکل از دسته‌ای قوانین و مقررات الهی است که با روشی خاص هدفی ویژه را پیگیری می‌نماید. تا آدمیان در پرتو اجرای آن قوانین و مقررات حقوقی از امکان دستیابی به سعادت دنیوی و اخروی به دور از هر گونه سختی و مشقت برخوردار گردند. نسبت میان انواع سه‌گانه‌ی آموزه‌های دین اسلام به گونه‌ی مقدم و تالی یا پایه و پیرو است. عقاید پایه و اخلاق و احکام یا حقوق تالی و پیرو آتند.